

„Krakowskie nekropolie” - podsumowanie 3. konferencji

2021-11-14

Ratowanie zabytkowych cmentarzy, zabiegi konserwatorskie, uwagi do najnowszych propozycji nowelizacji ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych z 1959 r., ekologia, bezpieczeństwo, kult zmarłych, jak również zagadnienia związane z powstawaniem cmentarzy dla zwierząt - m.in. te tematy podjęli paneliści trzeciej edycji wydarzenia „Krakowskie nekropolie”, które na stałe wkomponowało się w konferencyjny krajobraz Krakowa.

Inicjatorką cyklu konferencji – poprzednie odbyły się w 2018 i 2019 roku – jest przewodnicząca Komisji Kultury i Ochrony Zabytków Rady Miasta Krakowa Małgorzata Jantos, a współorganizatorem – Zarząd Cmentarzy Komunalnych w Krakowie. Każda edycja stara się uchwycić najważniejsze kwestie i wyzwania dotyczące cmentarnictwa w Polsce. Do grona panelistów zapraszani są urzędnicy, badacze i publicyści, którzy nie tylko dzielą się swoją wiedzą i przemyśleniami, ale też poszerzają spojrzenie na tematykę funeralną, przeprowadzając słuchaczy przez różne epoki i kultury.

W tegorocznym programie znalazło się piętnaście wystąpień. Uczestników powitał prezydent Krakowa Jacek Majchrowski, który obok przewodniczącego Rady Miasta Krakowa Dominika Jaśkowca objął wydarzenie swoim patronatem.

– Cmentarnictwo jest zagadnieniem łączącym wiele elementów. To kwestia religii, ekologii, konserwatorska, dziedzictwa narodowego. To szereg zagadnień, które łączą się w jedną całość. Niestety przygotowywana ustawa nie zajmuje się sprawami, które powinny zostać w niej odpowiednio ujęte, takimi jak kwestie kolumbariów, czy istniejącymi w innych krajach rozwiązaniami, jak możliwość rozsypywania prochów, bądź zagadnieniem związanym z zakładaniem cmentarzy. Są to sprawy, które są istotne dla Krakowa, nie tylko ze względu na zabytki, ale również ze względu na możliwy deficyt miejsc grzebalnych – mówił prezydent Jacek Majchrowski.

Odczytany został również list przewodniczącego Rady Miasta Krakowa.

– Jest to jedyna w kraju cykliczna konferencja na tematy funeralne, nieco zapomniane i nieporuszane na co dzień, jednakże jedne z najważniejszych w życiu każdego człowieka. [...] Zmieniają się czasy i zmieniają się sposoby czczenia zmarłych, zarówno z perspektywy różnych grup wyznaniowych, jak i bezwyznaniowców. Musimy być otwarci na rozmowę i nowe wyzwania. Dziękuję organizatorom, którzy już od kilku lat tworzą tę platformę wiedzy, wymiany doświadczeń i pomysłów – napisał Dominik Jaśkowiec.

Pierwszy panelista, Borysław Czarakczew, przewodniczący Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa i wiceprezes [Prezydium Krajowej Rady Izby Architektów RP](#), poświęcił swoje wystąpienie Społecznemu Komitetowi Odnowy Zabytków Krakowa i jego roli w ratowaniu zabytkowych cmentarzy. SKOZK jest dysponentem środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa. Od 1991 r. współfinansuje prace na kilku krakowskich nekropoliach, w tym w szczególności na cmentarzu Rakowickim. Od 1991 r. Komitet odnowił na tej nekropolii łącznie m.in. 354 kwatery (grobowce indywidualne lub pomniki nagrobne), zrealizował też takie zadania jak prace

konserwatorskie przy Kwaterze Legionowej i zabytkowym murze cmentarza. Łączna wysokość nakładów SKOZK poniesionych na cmentarzu Rakowickim w latach 1991–2021 wyniosła 6.877.346,02 zł.

Cmentarz to miejsce pochówku, pamięci, ale także miejsce refleksji. Przemysleniami i ciekawostkami na temat dawnego kultu zmarłych w Krakowie podzielił się prof. dr hab. Józef Marecki, członek Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Przypomniął, że **najstarsza część Krakowa jest tak naprawdę olbrzymią nekropolią**, i zauważył, że konferencja przywraca pamięć o wszystkich zmarłych mieszkańcach miasta, którzy wpisują się w jego szeroko rozumianą historię.

Krytyczne uwagi do powstałych niedawno projektów nowelizacji ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych przedstawił dyrektor Zarządu Cmentarzy Komunalnych w Krakowie Paweł Sularz. Przepisy tej ustawy obowiązują do dziś, a uchwalono ją w latach 50. XX w., a zatem ponad 60 lat temu. Dyrektor ZCK przeanalizował nowe propozycje legislacyjne m.in. pod kątem instrumentów ochrony prawnej oraz uprawnień osób podlegających prawu funeralnemu.

Pierwszą sesję zamknęło wystąpienie dr Elżbiety Lisowskiej z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, która przybliżyła słuchaczom muzułmańską tradycję nagrobną na przykładzie cmentarza na wzgórzach Makli w Pakistanie oraz tamtejszych grobowców wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Opowiedziała również o gnawie – rytuale związanym ze śmiercią i duchami, łączącym elementy afrykańskie i muzułmańskie.

Drugą sesję otworzyła przewodnicząca Komisji Kultury i Ochrony Zabytków Rady Miasta Krakowa dr Małgorzata Jantos, której wystąpienie poświęcone było stosunkowo nowemu i wciąż kontrowersyjnemu, lecz coraz częstszemu zjawisku obserwowanemu w Polsce, jakim są cmentarze dla zwierząt. Poprzez studium psychologiczne dr Jantos starała się odpowiedzieć na pytanie, skąd bierze się potrzeba budowy takich wyjątkowych nekropolii.

Ekologia i historia

Kolejno dr Weronika Wójcik z Uniwersytetu Rzeszowskiego przedstawiła temat „Ekologia na cmentarzach”. W swojej analizie skupiła się głównie na problemie gospodarki odpadami oraz rozwiązaniach pozwalających ograniczyć cmentarne odpady, takich jak zniczodzielnie. Starała się uwrażliwić uczestników na problem znacznej ilości odpadów wywożonych z nekropolii. Warto pamiętać, że po obchodach Wszystkich Świętych z każdego grobu do zagospodarowania pozostaje od 3 do 9 kg odpadów!

Cmentarze stanowią również wartościowe źródło wiedzy, a nawet mogą inspirować młodych ludzi do stawiania sobie celów i wyzwań. Mówiła o tym na koniec drugiej sesji Magdalena Prorok z Uniwersytetu Ekonomicznego, wskazując, że dzięki metodzie *storytellingu* nekropolia może stać się znakomitą transferem wiedzy historycznej.

Trzecia sesji rozpoczęła się od historii wybranych żołnierzy poległych w I wojnie światowej – porucznika Stanisława Krynickiego ps. „Tymkowicz” oraz podchorążego Władysława Steinhaus. Ich losy przedstawiła dr Jolanta Mikołajczyk z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Opowiedziała również o grobach wojennych i mogiłach weteranów, które możemy odnaleźć w województwie małopolskim,

m.in. o zbiorowej mogile w Kętach, cmentarzu wojennym Łuzna-Pustki w gminie Łuzna. Zwróciła uwagę na akty prawne odnoszące się do grobów i cmentarzy wojennych oraz roli państwa w opiece nad nimi.

Do problemu relacji między władzą polityczną a pamięcią zbiorową nawiązał dr Rafał Opulski z Instytutu Pamięci Narodowej, omawiając okoliczności śmierci Bogdana Włosika, zastrzelonego przez funkcjonariusza SB w 1982 r., oraz analizując uruchomioną po tym zdarzeniu propagandę funeralną PRL. Młody krakowianin spoczął na cmentarzu Grębałów, a jego pogrzeb stał się wielką solidarnościową manifestacją, w której uczestniczyło ok. 20 tys. osób.

O trudnej historii cmentarza żydowskiego powstałego w Łodzi w 1811 r. przy ul. Wesołej, który został zdewastowany i ostatecznie w 1949 r. przeznaczony pod budowę domów i jezdni, opowiedziała mgr Agata Buchholtz z Akademii Sztuki Wojennej.

Wystąpienie mgr Anety Kozak z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, zatytułowane „O gadających kamieniach”, przybliżyło słuchaczom żydowską sztukę sepulkralną, czyli twórczość artystyczną dotyczącą sfery nekropolicznej. Warto wspomnieć, że w XIII w. w Polsce Żydzi na podstawie Statutu Kaliskiego zyskali ochronę i nienaruszalność cmentarzy.

Czwarty panel rozpoczął nadkomisarz Piotr Jarzęcki z Komendy Miejskiej Policji w Krakowie. Poinformował, że od początku stycznia do 5 listopada br. odnotowano 34 interwencje w okolicach krakowskich cmentarzy (dotyczące m.in. zakłócania spokoju, kradzieży czy trudności w opuszczeniu cmentarzy ze względu na zamknięte bramy). Co istotne, nie zgłoszono żadnych przypadków wandalizmu ani innych problemów dotyczących krakowskich cmentarzy na Krajowej Mapie Bezpieczeństwa.

Obowiązki zarządzających cmentarzami w zakresie spełnienia wymagań dotyczących ochrony przeciwpożarowej przypomniał st. bryg. w st. spocz. mgr Krzysztof Kociołek z Komitetu Błękitnej Tarczy. Przybliżył on również informacje na temat samej organizacji. Misją Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy (ICBS) jest praca na rzecz ochrony światowego dziedzictwa kulturowego poprzez koordynację przygotowań do współpracy i działania w sytuacjach kryzysowych.

Istotną problematykę zagrożeń dla obiektów zabytkowych na cmentarzach w swoim wystąpieniu ujęła dr Katarzyna Góralczyk z Komitetu Błękitnej Tarczy, która jednocześnie pełniła funkcję prowadzącej konferencję. Uczestnicy mogli usłyszeć o zagadnieniu dewastacji cmentarzy w wyniku działań wojennych – np. na Krymie czy na terenach zajętych przez ISIS.

Konserwacja zabytkowych nekropolii

Na sam koniec szereg problemów odnoszących się do konserwacji zabytkowych nekropolii, również na przykładzie cmentarza Rakowickiego, omówiła szczegółowo mgr Bożena Boba-Dyga z Ogólnopolskiej Rady Konserwatorów Dzieł Sztuki przy Zarządzie Głównym Związku Polskich Artystów Plastyków.

Konferencja „Krakowskie nekropolie” z każdą kolejną edycją udowadnia, że tematyka funeralna stanowi niewyczerpany rezerwuariat wątków, tak bardzo bliskich każdemu z nas, ze względu na uniwersalne, współdzielone niezależnie od epoki i kultury doświadczenie śmierci, żałoby i potrzeby

**Magiczny
Kraków**

upamiętniania. Pokazuje nekropolie w wymiarze indywidualnym – jako miejsca pochówku, refleksji, osobistej i rodzinnej pamięci, ale także w wymiarze zbiorowym – jako dziedzictwo, dobro nas wszystkich, encyklopedię wiedzy dla przyszłych pokoleń, nośniki pamięci zbiorowej. Dotyka też zagadnień praktycznych, bo cmentarze to również tereny wymagające sprawnego zarządzania. Dlatego w programie każdej edycji splatają się ze sobą różne perspektywy: prawna, administracyjna, historyczna, artystyczna, kulturoznawcza, antropologiczna, ekologiczna. Podczas ostatniego spotkania organizatorzy zapowiedzieli wydanie publikacji, w której zebrane zostaną teksty poświęcone poruszonym dotychczas zagadnieniom.